

דבר אל הקורא

הלא שמעת ידירי הקורא, אשר נעשתה בדורותינו אלה?
כי האדמה הזאת (אשר לא נסטה מיום ברוא ה' שמים וארץ רק לתת יבולה, או מטמוני כסף וזהב, בדיל ועופרת ברזל ונחושת, אשר יזוקו במעבה הארץ מהחת מים ושוכניהם) פצה את פיה להקיא שכיות כל חמדה אשר בלעה מימות עולם, עת רגזה ותחל הארץ, וינע אל שדי בהרים ויעשנו, ויחצבו להבות סביב סביב על גוי ועל אדם יחד! הלא שמעת כאלה?—עד היום הזה עוד בעיניהם יראו כל הולכי למסעיהם, כי קריות נשמות מדור דור, אשר נבלעו משיאול מתחת ויאבדו מתוך קהל גוים, יציצו כעשב הארץ וישובו לעמוד על עמדם. אם אמרתי אספרה כמו את אשר בינותי בספרים מהמעשה הנורא הזה, ילאו ספורות למו, רק זאת האחת לא אוכל להכחיד תחת לשוני, כי בשנת שמונה מאות ושלשים לאלף הרביעי נפלה אש מן השמים, אש וגפרית ורוח זלעפות, אוי אבלה נבלה הארץ סביבות העיר הגדולה לאלהים Pompeji, כי ההר הנורא Vesuv ירק אש ומלח על פני האדמה ויעפר באפר ואבנים סביב למשכנותיו, ויכס את עין הארץ ואת העיר הזאת ובנותיה ומגרשיה. — אלף ושבע מאות שנים היתה העיר הזאת טמונה בחיק הארץ במעבה האדמה, עין לא ראתה אותה זולתי עיני האלהים המשוטטות בכל הארץ ומתחת לארץ ויושביה. כי הוא ישים ערי מושב לשממות עולם, לבל יוסיף עוד לערוץ אנוש מן הארץ, הכוטח במשכנות מבטחים והיכלי חסן בנוי להלפיות, ולא ישים אל לבו בכסלו: כי בן אדם תולעה הוא, וצבית עקביש כבטחו, ישען על ביתו ולא יעמוד, יחויק בו ולא

ולא יקום, כי היושבי בשמים יביט לארץ ותרעד, וכל מירותיה:
וארמנותיה מעשי ידי אדם או כמוץ נגבתו סופה. — אך נבעה אחת
קמנה נשאה, כמו ציון קבר, במקום עיר המעטירה הנשכחה מני
דגל כמת מלב, ועל הגבעה ממעי כרמים אדמו עצם מפנינים. וכמו
נמלאו אשכלות ענביהם מדם החללים אשר תחתיהם שאול יציעו,
כן מדם ענב התאדמו למו. — כה נרדמה העיר הזאת בחיק האדמה.
כאלפים שנה, עדי בריאה ברא אלהים ופצתה הארץ את פיה שנית,
לא לבלע ולהשחית, כי אם להוציא בלעה לאור; אזי אמר אל
מסתהר לאשר בחשך „הגלו!“ כי בא היום ויחפרו אנשי אדמה
במקום הגבעה כאר למצוא מים חיים, וימצאו את משואות ושמות
העיר הזאת, אשר חצבה לה פה קבר בימים הראשונים. למן אז
ועד עתה יחפרו דברים יקרים ועתיקים לאור, אשר ישתאו עליהם
כל עובדי ארחות כי לא נשחרו, וכל כלי הפץ הנמצא שמה כאז
גם עתה עוד יצלחו לכל, כי האל הטוב סך במכסה האדמה בעד
כל שכיות החמדה, בל קרוב אליהן משחית לחבל; אף הראה ברוב
חסרו אותנו לדעת, כי פועל כפיו ומעשה ידיו יצרו, ברצונו גם
אחרי ימים רבים עת אין זכר למו עוד על פני חוץ — יציצו מערמות
עפר כעשב הארץ ובארמת קברם כל יכליון.

ראה אנכי נשאתי דעי למרחוק, ידידי הקורא! ובמשל וחידות:
דברתי עמך ואחזתיך ביד ימינך להוליכך ארץ מרחקים ולהראותך
כי יד ה' לא תקצר, להוציא מטמוני מסתרים לאור עולם. הנה
כן עוד משכיות חמדה ואנכי חפץ אברו מאתנו, לא יזכרו עוד ולא
יפקדו ולא יעלו על לב, אף כי יקרו מפז ומפנינים, ובכתם אופיר
לא יסולאו, הלא המה מפעלות אנשי שם הכמי לב אשר הראו
חכמהם ובינתם לעיני העמים: ספרי חכמי ישראל אשר לא יצאו
עוד לאור בעט ברול ועפרת. ואם לא פצתה הארץ את פיה לבלוע
צני הפארתם, הלא בבתי עקד הספרים נכבתי כלאים החבאו, ולא
אלינו נגה אורם. לכן זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, כי העיר

את לב איש יקר ונכבד אשר הקדיש הונו ורכושו ושלום ביתו להיות נע ונד בארצות נבריות, אך למען הוציא יקר מזולל, ואבני קדש מכף אנשים לא ידעו ערכם, ה"ה אוהב חכמה ותופש תורה היקר מ' מרדכי ליב ביסליכים איש בראדי, מגולות יקרות אין על עפר משלן, כבר יצאו על ידו לאור בדפוס המפואר של האדון אנמאן די שמיד בעיר המעטירה פרעסבורג, ואלה שמותם: ספר יקו המים" כולל חקירות מחקירות שונות מאת ההוקר האלהי הנודע בשערים רב שמואל אבן תבון ז"ל. ספר הרמב"ן זצ"ל על טבכת שבת. ס' מנחת קנאות. ומ' מורה המורה להחכם ר' יש"מ בן פלקירא ז"ל; ועוד יבו נשויה להוציא לאור ספרים חדשים לא שערום אבותינו, כי עודם בכתובים ולא נפוצו מעינותיהם, מעיני הישועה, עד היום הזה לאור עולם. גם החוכרת הקטנה הזאת אשר נזכח עיניך, קורא נחמד, היא אבן חן אשר אין לה מאסף עד כה מחוצות קריות ומתשואות המון קרת. שם איש לבצעו מקצהו ילכו למו, שם איש את אחיו ירחקון למען בצוע בצע, ואין חולה מהם עלי אבן יקרה סגרת ומסגרת בין כתבי יד בלים ומטולאים אשר אל עיש וסס נתנו למאכל, ובן אדם שמה לא יבין ערכם! והנה אך ילמותר אעיר את לב הקורא, המבין דבר לאשורו, כי עלי הספר והקטן הזה עלום לתרופה המה; שם מחברו החכם ר' אברהם בן עזרא הוא לו לברו לוית חן עד עולם, אין אומר ואין דברים, אין תהלה ואין כבוד, אשר יתנו הוד והדר אל הספר הזה יותר משם מחברו, כי זכרו לא יסוף מקהל ישראל כל עוד נשמת שדי החינו ושפתנו אתנו. אמנם אחת היא, על כן אמרתי אוברה וירוח לי: כל איש אשר לו עינים לראות ולב להבין, ישית יגון בלבבו יימם ולילה בראותו תהפוכות איזה מחברים בימינו אלה, אשר מעט מהם כי יבערו ויכסלו בקרב לבם ובפיהם ירבו הבל ורעות רוח ולהג הרבה יגיעת בשר, כי עוד יתאמצו לתת לאולתם ולכסלם נתיבות אל-מות, ולמען ידעו גם דור אחרון בנים יולדו, כי הרו עמל יולדו שקר ובטנם תכין אולת וסבלות כל הימים אשר חיו על האדמה. לספרים כאלה אשר המה ננעי בני אדם, תחלואי

הנפש וקרב לב, אין הרופה ואין מזור, רק דברי אמת ומישרים אשר הרו והגו מלב גדולים חקרי לב מימות עולם, פרי צדקה לחיים יאכלו אנשי לבב ותאורגה עיניהם, ויחי לבכם ושב: ורפא למו.

ועתה, אהובי הקורא! אשר החקור עד תכלית בלכתך לבקר בהיכל החכמים ובמשכיות חמדתם, דע לך כי החכם הגדול ר' אברהם בן עזרא, מלכר אשר אסף בחפניו כל חכמה וכל מדע על כל בני גילו; גם קורות חייו ואת אשר הגיע מעליו הוסיפו לו כשרון המעשה וגדולת הנפש מכל אחיו. הלך נדוד מארץ מולדתו במקלו עבר ארצות נכריות, ובכל מקום אשר דרכו כפות רגליו הרים גם לחכמתו, והשאיר אחריו ברכה לזכר עולם, כאשר יעידון ויגידון ספריו היקרים אשר כתב בערים הגדולות אשר גר שם מימים ימימה בלכתו למסעיו, והנה אצינה עמך פה איזה דברים מתולדותיו; למען ישמח לבך עליהם: ר' יהודה הלוי (המשורר הגדול ובעה"ח ספר הכוזרי) וראב"ע היו שני בני אחיות, ובן עזרא פנה למעלה והצליח ועשה פרי ברקרוק ושירים, באצטגנינות ושאר חכמות, כי רוחו הוא קבצם והיו לאחדים בידו, הרמב"ם כתב אל בנו ר' אברהם (באגרות הרמב"ם) תהלות עד אין קץ על חכמת האיש הנעלה. דגול מרבבה הלזה; וצוה לו ללמוד חברויו, בכל יכלתו, והראב"ע הלך נדוד רוב ימי חייו, כנראה בחתימות חברויו, והנה שמעתי אומרים שר' יהודה הלוי (אשר לקח אותו אלהים בשנת תת"ק לאלף החמישי) היה עשיר גדול ולו בת יפת תאר ורק היא יחידה לו, ויהי בהגיע עתה עת הדדים, ותאלצוהו אשתו לתת אותו לאיש בעודנו חי, כי זקן האיש מאד. ויקצוף הרב כי הציקתהו יום יום, וישבע להשיאה אל הראשון מכני ישראל אשר יפגשהו ביום ההוא. והנה הראב"ע הלך לדרכו ובא במקרה: מול פני ר"י הלוי, לבוש קרעים ובלויי סחכות, כגר בארץ, ויהי בראות אשת ר' יהודה הלוי, את העני הזה, ותזכור את.

השבועה אשר נשבע בעלה, ותהעצב מאד ויפלו פניה, ותדרוש האשה ותשאל את פני הראב"ע לרעה אם הוא תופש תורה ויודע בינה, ויתנכר האיש ולא הודיע אף שמץ דבר טוב הנמצא בו, ותלך האשה אל בעלה לבית מדרשו, ותבך לפניו לאמר: הבת העדינה איך תהיה לבו! פרי במני וחיי רוחי, איכה תפול חבל לגבר דרכו נסתרה, נעור וריק מכל חכמה ומדע! ויאמר לה אישה: הרגעי ודומי, מנעי קולך מבכי, כי אנכי אלמדהו דרכי ה' ודרך תבונות אורנו, ובה' בטחתי כי אורע את זרעי לצדקה. ותפקחנה עיניו, אף כי לא ידע כעת דרך אמת, ותושיה נדחה ממנו. ויקח את ר' אברהם בן עזרא אליו וידבר אל לבו דברים טובים ונחומים. למען ישמע ויוסף לקח ולהורתו יטה אוזן. ויערים ראב"ע לשמוע תורתו בכל נפשו ומאודו. ויהי היום ור' יהודה הלוי בושש לבוא אל ביתו, כי נתאחר בבית מדרשו. על כי נתקשה שמה בחבור טור אות רי"ש בפומון הנודע: אדון חסדך וכו', ותלך האשה ותפצר בו לעת האוכל שישוב לביתו, וישאלהו ראב"ע מה יום מיומים. כי בושש לבוא אל השולחן ביום ההוא? — ויהתל בו הוקן על דבריו, כי בו לו בלבו. וראב"ע הפציר בו, עד שהלכה אשת ר' יהודה הלוי אשה חכמה עד מאד בחמלתה עליו אל בית מדרש אישה, ותקח מחברת שירו, ולאישה לא הגידה ותראה אותה להראב"ע, ויקם הראב"ע ויקח שבט סופר בכפו, והתחיל לתקן השיר הזה בשנים שלשה מקומות, וכשהגיע לתיבת רי"ש, כתב כל הבית ההוא הראשון המתחיל: רצה ה' לשמור כפלים וכו', וכראות זאת ר' יהודה הלוי, שמח שמחה גדולה ויפול על צואריו ויחבקהו וישקהו. ויאמר לו: ברוך ה' אשר לא השבית גואל לאברהם, עתה ידעתי כי בן עזרא אתה, כי מי יפליא לעשות כזאת, חוץ ממך? — אז רפתה רוחו ויתודע אל הלוי, ויהן לו ר"י את בתו לאשה, גם מהר ומתן רב מאד נתן לה, וישמח הלוי בלבו לאמר: אני העשרתי את אברם! ויהן מקום לדלתות חתנו בשירו הנעים עד היום הזה. — והנה ירידי הקורא, אנכי נתתי לפניך המעשה הזה ככתוב בספרים בשנוי לשון קצת.

ואם

זאם לא אערבנו כי אמת הדבר, הלא ישפוק לנו הספור הזה לדעת כי שם עולם עשה לו הראב"ע בכל הארץ, עד אשר מליצה וחירות ישאו עליו המושלים ועל שנות חייו, וזה לאות על כחו ועוצם ידו. כי מראש ימות עולם עד היום הזה ימי אנשי שם גדולים חקרו לב נפלאות ידברו; ומושכים בשכמ סופר יקומו בכל דור ודור ממלכה וממלכה, לספר לדור אחרון בנים יולדו מעשי נפלאות מאנשי דעת אשר עשו להם שם עולם על פני חוץ*.)

ואני במרם אכלה לדבר, אנכי נותן לפניך עוד למוכרת אהבה שני שירים להראב"ע, אשר יהיו לך למשיב נפש. כי בם נמצא מהור לבו וכשרון נפשו צמדים יחד. — גם לדורשי קורות עולם ודברי ימי בעלי אסופות (Literargeschichtsforscher) יהיו לחועלת, כי בשירים ההם נרשם גם זמן כתיבתם, למען יהיו לזכרון כל הימים. ואלה הם:

* ידוע לכל משכיל, מדוע מני דור דור יאמרו המושלים כי דברים נפלאים נהיו בירחי קדם לגדולי ארץ, אשר מעולם אנשי השם. כי הנה השכל האנושי אשר לא נסה תמיד למצוא הסבה והמסובב לכל דבר הנעשה חתה השמש, (באשר זאת הסגולה מיוחדת רק לבחירי עם, אשר להם יתר שאת ויתר עז בחכמה ובינת לב) לא יכול למצוא פתרון דברים רבים אשר בתק גסודות הנפש יסודתם, וחוקר עד תכלית יבוא בקל אל תבונתם; לכן עת ראו המון העם אשר קצרה בינתם, את אנשי סגולת הרמים והנשאים בהקפם ובגבורתם, או בחכמתם וכינת לבם, היו כמשתוממים ודרכם נסתרה לפניהם. אוי כח הדמיון, (אשר יתראה תמיד ברוב הלומותיו, עת שכל אדם נסוג אחור ממצוא חפץ ותוכן הענינים) נטה את אהלו בקרב לב ההמון, ויחבר דברים אשר לא הוכרו מעולם, ולב ההמון הלא נפתח הוא, ויאמין לכל דבריו ולכל הלומותיו, אשר הלם הדמיון. — על דרך זה נבראו המשלים והרמיונות בשירי העמים הקדמונים, [אשר עם אמונת העם דרך אהר ילכו] תולדות גדולי עם ועריצי גוי, עד היום הזה. כידוע לבעלי הכמת הנפש (Psychologen).

זוה החרוז למחבר *

- לדור דורים שנותיך אלהי. וחיינו מתי מספר ספורים.
 זאתה חי וקים לעדי עד. וסופר כל למשפחות ודורים.
 ושוכן עד וקדוש רם ונשגב. ועושה טוב ומטיב לישרים.
 ומדריכם בדרך הישרה. ויקראם חסידים גם ברורים.
 בחסרך אלהים למדני. לתורתך יאבין הסדרים.
 ועזרני להתחכם בדתך. ואדעם יהיו על פי סדורים.
 כמו עד כה עזרתני בטובך. לפרש עוד פשט כל הספרים.
 והשלמתיו בארבעת אלפים. חשע מאות ועוד שבע ועשרים.
 שנת ששי למחזור רם ברומי. שנת רצון שנת תפקוד אסורים.
 ביום ששי ביום טובה ושמחה. לישראל קדושים גם מהורים.

וביום שני בר"ח אדר ראשון שנת ד'
 התקכ"ז נפטר אבן עזרא ז"ל והוא
 בן ע"ה וכתב סימן לעצמו בשנת
 פמירתו כתיבת ידי: ואברם בן חמש
 ושבעים שנה בצאתו מחרון אף י"י
 תנצב"ה.

* השירים האלה נמצאים בסוף פירוש הראב"ע על כל התורה, נכתב
 בכתב יד על קלף (בתבנית רביעית בוגין) ושמו בבית עקד הספרים של
 אדוננו הקיסר מעטרייך בעיר רבתי בגזים וויען הבירה. השיר הראשון
 ככלות הראב"ע את ספרו ברומי, כפי ידיעתי לא יצא עוד לאור בסוף
 חבורו הנרפס פעמים רבות. השיר השני, — אישר לא ידעתי מדוע נתן לו
 מקום

שואל ללמוד	תלמוד תורה	סורה נא אל	משנה תורה :
שם המצא הל-	כות דת האל	כדת כהו-	גן כשורה .
דרשו מע-	ליו וקראו	אחת מהן	לא נעדרה .
יום בו העלו	נרותיו לב-	ני ישראל	היתה אורה .
ולעין כל במ	פריו נגלה	כל סתום*	דרכו נסתרה :
הדובר ע-	ליו דבר לא-	כן יואר בי	דבר סרה .
אי זה איש ת-	בר חבור כ-	מהו או כר-	רכיו הורה .
שם תורותיו	ותבונותיו	משמרה לק-	ראת משמרת .
הרב משה	ברבי מימון	משה עוז מ-	קל תפארה
יבה אל אליו	חסד וכנף	עווו יהיה	עליו סתרה" :

וערה קורא נעים ! קח נא את ספר שפת יתר בידך .
 וקרא נא בו ברוח נכון או תקרא לו עונג, והראה כי איננו
 שפת יתר—אך למותר, כי ברכה בו !

מקום כסוף חבור הראב"ע אם לא על כי גם אלה ירו עשתה, לפטר ההלל
 גבר עמיתו הרמב"ם ז"ל לזכר עולם כסוף מחברו—אפשר כי הוא ג"כ פועל
 ידי בן עזרא, אף כי הרמב"ם היה צעיר לימים לעת וקנת הראב"ע; ולא ירעתו
 לשיר הוה מקום אחר עוד זולתי בזה .

(* פה חסר לדעתי מלה אחת, כי מלבד ידהלח הואת יוצאת מן הכלל,
 כי כלן בעלות ד' תנועות, עוד המובן הוא להפך מרצון המליץ! ולדעתי
 יהבן, כי נחסר פה מלת אין, ר"ל: אין כל סתום (אשר) דרכו
 נסתרת (בספר הי"ד), או מלת אף או עם חסרה, והבוחר יבחר .

והיה כי תתענג בספר הקטן הזה על יושר שכל הראב"ע ושוב לבו להמליץ בעד אנוש כערכו רב סעדיה ז"ל, ולעמוד לימין צדקו נגד משינוי ר' אדונים (הוא דונש בן לברט*) והמצא בו סדרים. דבר דבור על אפניו, וזכרתני גם אני, המשגיח על צאת הספר לאור כלול בהדרו.

(* יריד נפשי החכם המופלא ר' שמואל דוד לוצאטו מוכיר את אדונים הלוי בין המדקקים הראשונים בספרו היקר אשר כתב בלשון איטלקית בשם: *Prolegomeni ad una gramatica ragionata della lingua ebraica*, p. 26 § IX.) Adonim levita di Fez, dei cui scritti ignoransi persino i nomi, encomiato pero da Aben Esdra nel (p. 29 § XII 3.) *Secondo che* accenna Aben Esdra nel *שפה ברורה*, Adonim levita fu in parte precursore del Chajug nella riforma della gramatika ebraica. ר' אדונים הלוי מובא גם באמורי, והס' שפת יתר נמצא בכ"י גם באוצר הספרים של המלוכה הגדול דע ראסי (Codex 314) כאשר הודיע לנו החכם הזה בספרו קורות גדולי ישראל, (Dizionario storico) בהולדות הראב"ע.

פרעסבורג, כ"ב לחדש זיו התקצ"ח לב"ע.

מאיר הלוי לעסערים.